որ սովը արհամարհելով պաշտպանվում էր ռուս քաջերի մի փոքրիկ խումբ։ Մանաւանդ հեշտ էր հաւաքել քիւրդերին Իբադուլլահի անունով, քանի որ նա իբրև յայտնի սուրբ այնպիսի ազդեցութիւն ունի իր ցեղի մէջ, որ երբ նա լողանում է բաղնիքի մէջ, քիւրդերը հաւաքվում են՝ որպէս զի սրսկեն իրանց և խմեն այն ջրից, որով լուացվել է «սրբազան» շէյխը։

Համզա-աղայի յանձնարարութեանը քիւրդերի առաջ աւելի էլ մեծ նշանակութիւն տուեց նրան մագաղաթի մէջ փաթաթած և ոսկեզօծ արկղիկի մէջ դրված մի ստարկայ, անուանելով նրան այն ղորանի կազմի կտորը, որ ինքը մարգարէն բռնել էր իր սուրբ ձեռքերով։ Խարեբայ Համզա-աղա այդ սրբութիւնը միշտ բաց էր անում քիւրդ ամբոխի առաջ և մի և նոյն ժամանակ կոտրտվում էր և մարմնամարզական զանազան ֆօկուսներ էր անում, ցոյց տալով իբր թէ իրան ներկայացել է մարգարէն և պահանջում է իր սիւննի զաւակներից վրէժխնդիր լինել և պատժել անարգ և մարգարէից մերժված Ալիի հետևողներին։ Աւելի հասկանալի է այդ ձեռնարկութեան աջողութիւնը, մանաւանդ որ Կովկասին սահմանակից ամբողջ Ադրպատականը բոլորովին կողոպտված էր պարսկական զօրքերից, որոնց կառավարութիւնը ուղարկել էր դէպի արևելեան սահմանները անգլօ-աֆղանական պատերազմի պատճառով պղտորված ջրի մէջ ձուկ որսալու համար։

«Լօյ» պատերազմական աղաղակներով թափվեցին քիւրդերը անպաշտպան բնակիչների վրա, ամեն բան ճանապարհին ոչնչացնելով։ Ուրմիա, Միանդաբ, Սովուկ-Բուլաղ, Բինաբ, Մարաղա բոլորը պղծվեցան և ծածկվեցան կանանց և երեխաների դիակներով։ Ով որ կարողացաւ պատսպարվեցաւ մզկիթների մէջ, յուսալով, որ բոլոր մահմետականների այդ սրբութիւնը կը խնայվի։ Բայց քիւրդերը շրջապատում էին չոր ցախով և ծառերով մզկիթները և այրում էին նրանց, վայրենաբար հիանալով այդ դժոխային սարսափներով։

Թէհրանի կառավարութիւնը վերջապէս ուշքի եկաւ և սկսեց շարունակ զօրքեր ուղարկել դէպի Թաւրիզ, որին վտանգ է սպառնում։ Շահի գվարդիայից երկու բաժիններ Թէհրանից և քսան հազար զօրքեր Քիրմանշահից գնում են Իբադուլլահին հանդիպելու համար։ Այդ զօրքերի մէջ եւրօպացի շատ օֆիցերներ կան և ռուսաց գլխաւոր շտաբի մի գնդապետ։ Աւելի կարելի է յուսալ, որ այդ զօրքերի հանելուն պէս վերջնականապէս կողոպտված նահանգը կազատվի քիւրդերից։

Չափազանց հետաքրքիր է հետևեալ հարցը. արդեօք ի՞նչն է դրդում Կ. Պօլսի կառավարիչներին ասպատակել քիւրդերով Պարսկաստանը։ Բացի այն, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը կամենում է քիւրդերի օգնութեամբ ազատվել հայերից, բացի այդ, Թիւրքերը ձգտում են քարուքանդ անել Կոտուրի նահանգը, որ Բերլինի կօնգրեսը ձրիաբար տուեց Պարսկաստանին։ Այդպիսով Թիւրքիան իրան հաւատարիմ կը մնայ և յաջորդաբար կը վարվի, առանց վրէժխնդրութեան նա նիւթական, կամ բարոյական ոչ մի զոհաբերութիւն չի անի։ Թիւրքաց բնաւորութեան այդ յատկանիշը նկատվում է ընթացող բոլոր հարցերի մէջ, սկսելով Դուլցինիօի խնդրից։

Շահի նախկին առաջին մինիստր Միրզա—Հուսէյն—խան, որ ենթարկվեցաւ իր տիրոջ յանկարծարի բարկութեանը, այժմ պարսից Թագաժառանգի, Ադրպատականի կառավարչի օգնական է նշանակված։ Միրզա—Հուսէյն—խան յայտնի է իբրև եռանդոտ մարդ, այդ պատճառով կարելի է յուսալ, որ շէյխ Իբադուլլահի անկարգութիւններին շուտով վերջ կը դնվի։ Աւելի վայ Փոքր-Ասիոյ քրիստոնեաներին, որոնցից վրէժխնդիր կը լինեն Պարսկաստանի մէջ յաղթված քիւրդերը։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 20 Հոկտ.

Ընդհանուր տխրութիւն մը կը տիրէ. կառավարութիւնը Տուլչինիօն յանձնելու առաջարկն ընելէ ի վեր կարծես թէ խնդիրներն կերպարանափոխ եղան։ Յոյսերն յուսահատութեան մէջ կը թուին և մեք ալ կը հարցնեմք թէ արդեօք հայկական խնդրոյ լուծումը ծառազակին պէտք է՞ խրկենք։ Ծանուցագիր, ծանուցագրի պատասխան ամեն ինչ լրած են, տեսնենք վերջը։ Առ այժմ կառավարութիւնը որպէս զի մեր խնդիրն ալ բոլորովին լուցնէ՝ որոշած է երկու յանձնաժողով կազմել, որոնց մին հոս պիտի որոշէ թէ Ասիական Տաճկաստանի մէջ ի՞նչ բարեկարգութիւնք պէտք են և միւսն գործադիր իշխանութիւն պիտի նկատուի և այդ որոշումներն հոն գործադրել տայ պիտի. տակաւին այս խորհուրդը իրագործութիւն չը գտաւ, երբ իրագործուի իսկ, յայտնի է որ Թրքաց նախաձեռնութեամբ եղած բարեկարգութիւնք միշտ աննպաստ են մեզ, և հարկ չը կայ այս ճշմարտութեան վրա երկար խօսել, յայտնի բան մ'է։—Բայց մինչև որ այս բարեկարգութիւնք և այլն բուածներն կերպարանք մը առնուն, Հայաստանի վիճակն ալ օրըստօրէ կը վատթարանայ։ Թրքական և պարսկական սահմանագլխոց վրա եղած դէպքերն ձեզ ծանօթ են. այսու քրդական միութեան կերպարանք մը տալ կուզուի և մեր անհեռատես կամ անգործ ընթացքը այնպիսի չարիքներ կը պատրաստէ ապագային համար, որ չեմք գիտեր թէ վերջը ի՞նչ պիտի ըսեմք։— Հոս տեղի թերթերն լի են տեղեկութիւններով Թիւրք և պարսիկ քրդաց վերաբերեալ խնդրովք. Պատրիարքարանը կարծեմ ստոյգ տեղեկութիւն մը չունի և զարմանալի է։—[illegible] պարսից դեսպանատունը մեծ կարևորութիւն կուտայ այս խնդրոյն և Դրան սպառնալիքներ կընէ. սակայն կը կարծուի թէ երկու կառավարութիւններն համակրութիւն մը ցոյցուցած լինին մէջերնին. իսլամ իշխանութեանց շահերն Ասիոյ մէջ հաւասարապէս վտանգեալ կը նկատեն, և այդ վտանգի առջևն առնուլ կը խորհին. առաջին քայլը քրդական միութիւնը կը համարեն և այդ Տաճկաստանի քրդաց Պարսկաստանի վրա ըրած յարձակումին նախապէս պատրաստեալ գործ մը կը համարուի, Եւրոպայի ցոյց տալու համար թէ հոն մեծ զօրութիւն մը ունին քիւրդերն, մինչև իսկ կառավարութիւններ չեն կրնար զսպել։ Ասոնք կարծիքներ են, ճշմարտութիւնը միայն սա է որ կառավարութիւնը ամեն կերպով հետամուտ է քիւրդերն իրական սպառնալիք մը ընել Եւրոպայի. չը մոռնանք սա ալ յիշել թէ Թիւրք թերթերն սկսած են քարոզել որ պէտք է Թիւրք և պարսիկ ազգերն սիրով և միաբան ընթանան. այս քարոզութիւնն նշանակութեան արժանի է։—Սուլթանը Պէտրխանի որդին իրեն թիկնապահ ընտրեց (aide de camp) դա քիւրդ է։

Վակըթ լրագիրը ևս բոլորովին քրդական եղաւ և այս օրերս կը յայտարարէ թէ այլ ևս հարկ մը չը կայ հայ, տաճիկ, քիւրդ, չէրքէզ, քրիստոնեայ անուններն տալ, ամենքն օսմանլը անուամբ ըսելու յիշնելու է։ Թիւրք թերթերն կը զայրանան քրիստոնեայ մամլոյ դէմ իբր թէ կը մոլորեցնեն զԵւրոպա եւ քրդաց նկատմամբ սխալ տեղեկութիւններ կուտան։ Բայց մեր թերթերն հայ թէ եւրոպացի ականջ չեն կախեր այդ տեսակ խօսքերու և կըսեն, ինչ որ պէտք է։ Անոնց ասոնց վրայ երկար գրելու այդ թերթերուն հատուածներն կը խրկեմք, որ աւելի լաւ տեղեկանաք։ Ուշադրութիւն ըրէ՛ք „Osmanli“-ի յօդուածներուն, ամեն օր մէկ մէկ յօդուած ունի, շատ անգամ առաջնորդող յօդուած ընդդէմ հայոց։ Արդէն բաւ իմք, թէ այդ թերթը արքունեաց օրգանն է, ինչպէս նաև „Հագիգաթ“։ Այս թերթին համար կը խօսուի, թէ խափանուեր է կամ ջնջուեր կառավարութեան կողմանէ։ Զարմանալու բան մը չէ։ Անգլիոյ դեսպանին նկատմամբ ծանր եւ ծաղրական յօդուած մը հրատարակեց եւ անհնար էր այդպիսի յօդուած մը հրատարակող թերթ մը անպատիժ թողուլ։ Բայց որոնք որ գիտեն, թէ այս գործերն ինչպէս կըլլան՝ կը խնդան. կառավարութիւնը ինքն կը թելադրէ թերթի մը այս ինչ բարձրաստիճան անձին դէմ յօդուած հրատարակել, երբ ուզածը կը գրուցէ, թերթը կը խափանեն, բայց միւս օրը ուրիշ թերթ մը հրատարակելու արտօնութիւն կուտան անմիջապէս։ Այսպէս է նաև „Հագիգաթին“ ալ, եթէ իրաւ խափանուի՝ յառաջիկայ շաբաթուն մէջ արտօնատէրը նոր թերթի մը հրամանագիրը կըստանայ. մինչդեռ մեր խմբագիրներուն անհնարին է ոչ թէ արտօնութիւն առնել, այլ եւ շաբաթաթերթ մը օրական ընել։ „Հայրենիք“ վաղուց է կաշխատի շաբաթաթերթը ամենօրեայ ընել եւ անկարելի կըլլայ։ Հայերէն օրաթերթներու շատանալն անհրաժեշտ պէտք մը կը նկատեմք, մանաւանդ եթէ արդէն եղածներն ալ ազգային խնդրոյ մէջ ուրիշ կերպ ուղղութիւն մը ունենան, լաւագոյն կըլլայ։ Ազգային ներքին բարեկարգութեանց խնդիրն զգալի է, եւ մեր թերթերն պէտք է որ ուղղութիւն տան այն հարցին։ Ազգային վարչութեան կազմակերպութեան եղանակին վրայ զգալի փոփոխութիւն եղաւ. յաջորդ նամակաւ կը գրեմք։

Պատրիարք սրբազանի անուան տարեդարձին մեծ բազմութիւն, թէ օտարականաց եւ թէ հայոց դիմեցին ի պատրիարքարան։ Դրան կողմանէ շնորհաւորութեան եկաւ կրօնից պաշտօնէի փոխանորդը, մինչդեռ ըստ սովորութեան ինքն պաշտօնեայն պէտք է գար։ Սովելոց յանձնաժողովոյ առաջարկի համեմատ Պատրիարքը կը խնդրէ Դրանէն, որ սովեալ գաւառաց մէջ տուրքերու հաւաքման խստութիւն չըլլայ. Թիւրք թերթերն կը բարկանան։ Սակայն կ'երևի, թէ այդ խնդիրն ընդունելութիւն չը գտներ, վասն զի եկած վերջին նամակներէ կը տեղեկանամք, թէ չարաչար կերպով կը նեղեն ժողովուրդը։ Ամեն կողմէ երկիւղ կայ, որ սովը պիտի սաստկանայ. Վանէն կը գրեն թէ մեծ վախու մէջ են, որ այս ձմեռ սովը վերստին պիտի կրկնուի։

Հայկակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 հոկտեմբերի։ „Правит. Вѣстн.“ լրագրի մէջ տպված են բոլոր 16 յանցաւորների դատավճիռները։ Դատարանը վճռել է. Կվեատկովսկուն, Շիրեաեվին, Տիխոնովին, Օկլադսկուն, Պրեսնիկովին ենթարկել մահուան պատժի, խեղդելով նրանց, մնացած 11 յանցաւորներին ենթարկել տաժանակիր աշխատանքներին գործարանների մէջ. Զունդելևիչին առանց ժամանակի, Կօբիլենսկուն, Բուսին և Զուբկովսկուն 20 տարով, Ցուկերմանին, Բուլիչին, Մարտինովսկուն և Դրիգօին 15 տարով, Իվանովային, Գրեազնովային և Ֆիգներին 15 տարով, միջնորդել պատիժը թեթևացնելու համար՝ Ցուկերմանին 8 տարով, Իվանովային, Ֆիգներին և Գրեազնովային 4 տարով և բնակեցնել Սիբիրի մէջ, իսկ Բուլիչին և Դրիգօին բնակեցնել Տոմսկայա նահանգի մէջ։

ՓԱՐԻԶ, 30 հոկտեմբերի։ Պարլամենտական շրջաններում կարծում են, որ մինիստրական դժուարութիւնները վերջացած են։ Եթէ այսօր պատգամաւորների ժողովը կը յայտնէ իր հաւատը մինիստրութեանը, այս վերջինը կընդունէ ժողովի վճռած օրակարգը։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 30 հոկտեմբերի։ Այսօր հաստատվեցաւ զինուորական դատարան երեք օֆիցերների գործը քննելու համար, որոնք հարբած ժամանակ անպատւեցին կոմս Հացֆելդին։ Սուլթանի ադիւտանտը ներկայացաւ Հացֆէլդին պատահածի պատճառով ցաւակցութիւն յայտնելու համար։ Ռուսաց դեսպան պ. Նովիկով պահանջում է Կումերաուի սպանողի պատիժը։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 31 հոկտեմբերի։ Ալբանական առաջնորդները համաձայն են յանձնել Դուլցինիօ Դուլցինիօի պատգամաւորները Հասան Սկուտարի։

ԹԷՀՐԱՆ, 31 հոկտեմբերի։ Պարսկական գնդերով Սեպար-Սալար ուղևորվեցաւ պատերազմական գործողութիւնների բեմը, որովհետև գլխաւոր հրամանատար Համզա-Դօվլա հիւանդացաւ։ Լուր է տարածված, որ Համզա մեռել է։ Պարսկական զօրքերը պաշարել են Սուջբուլաղի քիւրդերին, քիւրդերի առաջնորդներից մի քանիսը անձնատուր են եղել, միւսները փախել են դէպի արևմուտք։ „Молва“ լրագիրը լսել է, որ Լօրիս-Մելիքովին ամենաբարձր պաշտօն կը տրվի Կովկասի մէջ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 հոկտեմբերի։ «Правит. Вѣстн.» լրագրի մէջ տպված է մի հրաման՝ մինիստր Գրէյգին իր խնդիրքի համեմատ արձակելու և Աբազային ֆինանսների մինիստր նշանակելու մասին։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 1 նոյեմբերի։ Բոլոր դեսպանները, բացի սպանիական և ռումինական դեսպաններից, դիմեցին Բ. Դրանը մի շրջաբերականով Կումերաուի մարդասպանի մահուան պատժի վերաբերութեամբ։ Իտալական դեսպան Կօրտիի պահանջի համաձայն յափշտակված իտալուհիները վերադարձրած են իրանց ընտանիքներին։

ԹԷՀՐԱՆ, 2 նոյեմբերի։ Պարսկական զօրքերը վերցրին Սուջբուլաղ։ Այդ քաղաքի շրջականներում ածված են 2000 չը թաղված դիակները։ Քիւրդերի առաջնորդ Իբադուլլահ ամրացել է Ուրմիայի մէջ։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ